

Intervju z Anne Frommann: Socialna pedagogika v funkciji "figovega lista"

Alenka Kobolt

*Alenka Kobolt,
dr.soc.ped,
Pedagoška
fakulteta v
Ljubljani,
Kardeljeva
pl.16, 1000
Ljubljana*

Stopila sem v veliko predavalnico, zagledala starejšo gospo popolnoma belih las, ki je z živahnimi očmi in kretnjami očarala poslušalstvo, tudi mene. Govorila je o pravljičah in o tem, česa nas lahko pravljičice naučijo in kako lahko z njimi očaramo mlade.

Kasneje sem jo osebno spoznala leta 1989 na srečanju članov izvršnega odbora mednarodnega združenja za izvendružinsko vzgojo. Po mnogih letih poznanstva in strokovnega sodelovanja sem ugotovila, da je področje njenega strokovnega delovanja socialna pedagogika v najširšem pomenu besede ter da se ne ukvarja zgolj s pravljičami. Tu je zapis je pogovora z dr. **Anne Frommann, upokojeno profesorico za zavodsko vzgojo na univerzi v Tübingenu.**

Ideja za ta pogovor je nastala že pred enajstimi leti, ko sva se ob kongresu združenja za izvendružinsko vzgojo sprehajali po judovskem pokopališču v Pragi. Uresničili pa sva jo, ko sem bila na njeni univerzi na strokovnem obisku. Vsa ta leta sem dr. Frommannovo srečevala na

posvetovanih FICE - združenja za izvendružinsko vzgojo, tako mednarodnih kot regionalnih, saj je kljub upokojitvi tudi zadnja leta še vedno aktivna predstavnica nemške sekcije. Lansko leto je sodelovala na mirovnem taboru, ki ga je to združenje organiziralo za otroke in vzgojitelje iz nekdanjih republik nekoč skupne države Jugoslavije.

Kratka predstavitev intervjuvanke

Prof. dr. Anne Frommann je bila rojena 1927 leta na meji med Češko in Poljsko. Natančno, v kraju Zittau z nemškim imenom Oberlausitz. Oče - industrijalec je bil judovskega porekla, kar je pomenilo, da je bila njena družina med vojno preganjana in razseljena.

Od 1947 do 1952 je študirala psihologijo in filozofijo v Berlinu in v Freiburgu. Izpopolnjevala se je v glasbi in psihopatologiji, kar je uspešno združevala ob uporabi medijev pri delu z mladimi v izvendružinski vzgoji. Njeno strokovno in praktično delo je bilo vseskozi namenjeno predvsem demokratizaciji pedagogike.

“Solidarnost s prihajajočimi generacijami mladih” - tako lahko poimenujem osnovno temo njenega življenjskega dela.

V eni izmed številnih knjig in prispevkov, ki jih je napisala, sem našla misel: **“Če odrasli molčijo ob krivicah, ki se godijo mladim, bodo kamni kričali.”**

Intervju

Pogovor je tekel o tem, kaj Anne misli tako o teoriji kot o praksi, pa tudi kakšni so njeni pogledi na razvoj socialne pedagogike in oblik pomoči mladim, kot enem izmed njenih osnovnih elementov. Pa tudi o tem, kako vidi to področje pri nas v Sloveniji. Slovenijo je obiskala leta 1993, ko je sodelovala na ekspertnem seminarju o superviziji, seminarju o delu z begunci in ponovno leta 1997, ko je na Pedagoški fakulteti v Ljubljani predavala v okviru seminarja “Agresivnost mladih in naši odgovori nanjo”.

Kako se počuti človek, ki mu ob njegovi 70-letnici pripravijo mednarodno obiskan simpozij?

Posebnost na tem srečanju je bila, da se je prepletalo strokovno in osebno. Prišli so ljudje iz prakse in z univerz. Ljudje različnih poklicev, ki se vsi zanimajo za človeške usode. Vezi in razlike so povezovale to srečanje. In z mojo biografijo je to povezano tako, da sem tudi sama izšla iz prakse in sem bila vsa leta, čeravno sem velik del strokovne poti preživela na univerzi, tesno povezana s prakso. Za poklic socialnega pedagoga so namreč bistveni predvsem prijateljski odnos in človeški stiki. Brez tega socialnopedagoškega dela ni mogoče opravljati.

Kateri pomembni mejniki poklicnega razvoja se izrišejo, če pogledaš na svojo poklicno pot?

Najprej mi pride na misel, da seveda nisem imela možnosti študirati socialne pedagogike, ker takrat kot samostojna študijska smer še ni

obstajala. Tako sem 1947 leta vpisala študij psihologije, vendar že takrat z mislijo, da bi rada delala v institucionalni - zavodski vzgoji. In to z odraščajočimi. Te želje študij psihologije ni spremenil. Vendar sem takrat imela naivno predstavo, da bom reševala otroke. Kasneje se je to spoznanje spremenilo... Spoznala sem, da tako preprosto ne gre.

Že med študijem sem v času prakse prišla v zavod. V velik star tradicionalni zavod. To je bilo leta 1952. In tam sem spoznala, kakšna zavodska vzgoja ne sme biti. To je bila zame velika in negativna izkušnja. Vendar me to ni odgnalo in prestrašilo. Nasprotno, ta izkušnja je moja motivacijo, da ostanem in da si prizadevam za spremembe, samo povečala.

To je bila ustanova, v kateri je takrat, pred skoraj petdesetimi leti, živelo 1200 težko prizadetih oseb vseh starosti. Ne smemo pozabiti, da je bilo to le nekaj let po vojni in da družbene razmere niso bile enostavne. Vendar smo vsemu navkljub nekateri v ustanovi začeli razvijati načrte, kaj bi bilo mogoče spremeniti in kje bi za spremembe pridobili sredstva.

Želja po novem znanju me je vlekla, da sem hitro naredila doktorat in se za dve leti od 1955 do 1957 zaposlila v šoli, kjer smo izobraževali vzgojitelje. V zavodih različnih tipov so bili takrat zaposleni ljudje z različnimi izobrazbami. Večinoma so bile njihove poklicne usposobljenosti minimalne in neustrezne. V zviševanju izobrazbenega standarda zaposlenih v takšnih ustanovah sem videla ključno možnost za spreminjanje kakovosti dela. Posebna vrednost pa v tem, da so v to šolo prihajali ljudje, ki so že dolgo delali v praksi. Študij je bil zadnje - ob pridobivanju novega znanja - tudi predah od dela, ki jim je omogočil več razdalje in premislek o tem, kaj in kako delajo.

Kljub prvi negativni izkušnji z zavodsko vzgojo sem se ponovno podala na delo v zavod. Na srečo pa je bil ta zavod mnogo manjši od prvega, ki sem ga spoznala. Kasneje sem imela srečo, da sem skupaj s sodelavci začela prenavljati zavod v Bad Seebergu, kjer smo za 32 otrok in mladostnikov oblikovali psihoterapevtsko ustanovo. Veliko smo delali, neprenehoma smo skrbeli, da se je kaj dogajalo. Imeli smo štiri skupine, po 8 otrok v vsaki. Opozoriti moram, da je bil to

za tiste čase izjemno dober standard. Razvijali smo individualne in skupinske obravnave. Pri tem smo že takrat uporabljali predvsem kreativne medije – psihodrame, igre vlog, glasbene terapije, terapevtske igre, terapevtsko jahanje in podobne dejavnosti, ki so tudi danes sestavni del nekaterih vzgojnih ustanov. Uvajali smo elemente tistih aktivnosti, ki so danes združeni v doživljajski pedagogiki. To je bilo izjemno plodno obdobje mojega dela, v katerem sem veliko pridobila tako na osebnem kot strokovnem področju.

Kakšne so bile takrat konceptualne usmeritve dela v izvendružinski vzgoji?

V tistem času še ni bilo tako močne strokovne specializacije, kakršno imamo danes. Tako sem pokrivala diagnostično in terapevtsko delo, strokovni delavci različnih profilov smo skupaj gradili konceptualne zasnove. Pomembno se mi zdi, da smo se že v tistem času zavedali, kako pomembno je delo s starši in smo jih vključevali v različne aktivnosti. Izhajali smo iz prepričanja, da smo ljudje v zavodu le nadomestni vzgojitelji ter da je naša naloga pomoč pri premagovanju kriz v družinah. Pri tem smo skušali po eni strani biti v oporo odraščajočim, ki so bivali pri nas v ustanovi, na drugi strani pa njihovim družinam, da bi se njeni člani bolje razumeli in lažje sodelovali takrat, ko se je otrok ali mladostnik vračal domov.

In kam te je vodila poklicna pot?

Leta 1971 me je zanesla v Tübingen, kjer sva z dr. Hansom Thierschem začela graditi študij socialne pedagogike na univerzitetni ravni. Hans Thiersch je bil pred tem na univerzi v Kiehlju asistent in on me je povabil v Tübingen. Prišla sem s svojimi štirimi otroki v starosti od sedem do trinajst let ter se kmalu vživela v novo okolje.

Je bila izgradnja novega študijskega programa po desetih letih zavodskih izkušenj nekaj popolnoma drugačnega?

Da, to je bila zelo intenzivna in v marsičem podobna, v marsičem

pa popolnoma drugačna izkušnja od teh, ki sem jih že imela. Že v času, ko sem delala v praksi, sem imela ob neposrednem delu potrebo po refleksiji. Vedela sem, da mora praksa graditi na refleksiji in samoevalvaciji. Ko sem prišla na univerzo, sem začela sestavljati komplementarno sliko - poleg posredovanja teorije tudi neprestano seznanjanje in soočanje študentov s prakso. Želela sem, da študenti spoznajo, kaj se v ustanovah resnično dogaja, kje imajo praktiki dileme in kako odgovarjajo nanje. Zaradi lastnih izkušenj sem vedela, kako ključno je, da v iskanju novih poti ne ostanejo prepuščeni sami sebi.

Imperativ dela na univerzi mi je bila neprestana povezanost s praktiki in njihovo vključevanje v različne segmente izobraževanja mladih socialnih pedagogov. Obenem me je vodila želja, da bi univerza razvijala prilagojene izobraževalne oblike za praktike. Nekako v tej smeri, kakor je razvito tudi pri vas v Sloveniji, v okviru stalnega strokovnega spopolnjevanja pedagoških delavcev, kar sem spoznala ob prvem obisku pri vas leta 1993 in tudi kasneje, ko sem videla, kako se je ta oblika izobraževanja razmahnila.

Kateri stebri ne smejo manjkati v izobraževanju socialnih pedagogov?

Najprej temeljno in solidno znanje iz pedagogike, sociologije in psihologije. Te tri vede razumem kot sistem koordinat, na katere lahko naslonimo vrsto specifičnih znanj, potrebnih za socialnopedagoško delo. Drugi temeljni steber vidim v tem, da študijski program priznava in spoštuje prakso ter napore, ki jih praktiki vlagajo v svoje delo. Praktično delo vključuje vse, kar se v teoriji dogaja. S prakso lahko pridemo do vseh temeljnih vprašanj in odnosov, s katerimi se znanost ukvarja.

Ne strinjam se s tezo, da se moramo v pedagogiki učiti teorij in jih nato uporabiti v praksi. Prepričana sem, da moramo v praksi spoznati teorijo in šele potem lahko cenimo tako eno kot drugo. V socialni pedagogiki mora biti znanost "služkinja" prakse. Študent socialne pedagogike mora znanja o človeku, njegovem vedenju in doživljanju sprejemati, razumeti in doživeti. To je ekvivalent tistemu, kar v jeziku

terapije pomeni "učna analiza" in v tem vidim tretji steber študijskega programa. Za drugi in tretji steber univerza včasih ni najboljše polje. Univerza tudi danes premalo spoštuje prakso. Kljub temu sem prepričana, da si morajo ljudje na univerzah ali visokih šolah nenehno prizadevati, da nobenega od teh treh temeljnih stebrov ne zanemarijo.

Polja socialne pedagogike, ki jih moramo spoznati in v njih delovati, vselej združujejo ljudi in družbene situacije, v katerih ljudje živijo. Alice Salomon je že 1920. leta rekla, da moramo človeka videti in razumeti v njegovi življenjski situaciji. V tem vidim prvi imperativ vsakega dela z ljudmi. In ker je danes ključni cilj socialne pedagogike spremljanje razvoja in odraščanja mladih v različnih, pretežno marginalnih in težkih življenjskih situacijah, ostaja to ključni element tudi za socialno pedagogiko.

Trenutno tečejo polemične razprave o razmejevanju med socialnim delom in socialno pedagogiko.

Sama tega polja ne bi tako ostro ločevala, menim pa, da je ključni cilj socialnega dela pomoč za samopomoč, ključni cilj socialne pedagogike pa spremljanje razvoja in odraščanja. Hkrati želim povedati tudi, da po Alice Salomon nismo zmogli tega bolje formulirati. Od kolegice v stroki sem se naučila, da se v socialni pedagogiki spreminjajo predvsem življenjski in strukturalni pogoji, da pa se v sami pedagoški stroki in teoriji stvari ne spreminjajo. Le zorni koti, iz katerih jih v vsakokratni družbi vidimo in razumemo, se nekoliko premaknejo. Saj se človek v svojem bistvu ne spreminja tako hitro, kakor se spreminjajo situacije, v katerih odraščamo in živimo. Elisabeth Siegel je rekla: "V pedagogiki ni nič novega. Kljub temu pa se mora pedagogika stalno soočati z vsemi spremembami, v katerih se nahajajo odraščajoči."

In kako se s tem sooča sodobna socialnopedagoška teorija?

Mislím, da se tega zaveda. Obe ključni besedni zvezi, ki sta danes že več kot desetletje v zavesti teoretikov in praktikov, navajata na spreminjajoče se življenjske pogoje. Prvo je uvedel kolega Hans

Thiersch – **usmerjenost v življenjsko polje** (Lebensweltorientierung), drugo pa prav tako znani socialni pedagog Lothar Böhnisch – **obvladovanje življenja** (Lebensbewältigung). Socialnopedagoška teorija se je morala soočiti s spoznanjem, da ne more tako pomembno vplivati na družbene tokove, kot bi si želela. Novi izrazi in nove teoretske koncepcije so po mojem mnenju delno izraz te resignacije. Kot je na primer tudi izraz “socialna storitev” (Dienstleistung) izraz resignacije, vendar hkrati družbene opredeljenosti socialnega in socialnopedagoškega dela.

Razvoj teorije in refleksija prakse sta prinesla še nekaj novega. Sestop socialnega dela in socialne pedagogike s pozicij moči v partnerstvo s klienti, uporabniki. In uvid, da tudi usmerjenost v življenjsko polje ni zadosten diskurz za doseganje željenih uspehov in sprememb. Če bo v prihodnosti pedagogika še obstajala, potem je usmerjenost v življenjsko polje predvsem naravnost socialnih pedagogov in socialnih delavcev, sama stroka pa s tem ni iznašla “magičnega kamna”. Razvijati se mora naprej, reflektirati lastno družbeno umeščenost, iskati nove rešitve za stare in nove probleme ter vprašanja. Ob tem je še vedno veljavna stara pedagoška misel, da odraščajočega ni zadosti sprejeti, ampak mu je treba svet tudi interpretirati, ga spodbujati, mu omogočiti lastne izkušnje in ga ob tem spremljati, podpirati.

V katerih elementih je socialna pedagogika še vedno orodje v rokah države?

V sedemdesetih in osemdesetih letih je bila ta veda izrazito družbeno kritična. Njena osnovna tema v tem obdobju je bila odraščanje v družbenih nasprotjih. Na to je opozarjala z vso teoretsko in praktično močjo, ki jo je imela. Danes vidim socialno pedagogiko po eni strani bolj realistično pa tudi bolj konformno, kar se izraža v ponavljajočih se občutjih nemoči, ki se sprostijo ob različnih strokovnih srečanjih. Po naravi sem optimist in tudi že dovolj dolgo sem na tem svetu, da vem, da takšno stanje ne more dolgo trajati. Prepričana sem, da se bo socialna pedagogika znova revolucionirala in sicer v tem, da bo bolj in bolj razvijala zagovorniško vlogo za vse

odraščajoče, ki nimajo družbenega vpliva in moči.

Usmerjenost v življenjsko polje vidim kot en diskurz socialne pedagogike in razvijanje zagovorniške vloge kot drugi diskurz. Oba se morata med seboj podpirati in prepletati.

Se trenutno socialna pedagogika ne nahaja v zagovorniški vlogi sama zase - napram drugim sorodnim strokam - socialnemu delu ali pedagogiki?

Ja, se strinjam. Zagovorniško pozicijo socialne pedagogike do drugih sorodnih strok razumem kot drugo stran medalje, če je prva stran medalje razvoj te vede kot samostojne teorije in prakse. Socialna pedagogika se je v mnogih deželah že dokaj etablirala in institucionalizirala - tako v praksi kot na univerzah, ki so prepoznavno gradile njeno teorijo. V svojem razvoju se je že na samem začetku bolj oslonila na socialne znanosti, medtem ko se je klasična pedagogika še naprej ukvarjala predvsem z lastno sistematiko in notranjo diferenciacijo pedagoške stroke. Polemike o tem, ali je bolj smiselno razvijati doktrino socialnega dela kot doktrino socialne znanosti, ki bi pokrivala socialno pedagogiko in socialno delo, so predvsem plod političnih interesov, manj pa interesov znanosti in prakse. Distinkcije med obema so, so pa tudi sorodnosti. Oboje je znano in prepoznavno tako v praksi kot v teoriji. Moje stališče je, da morajo stroke sodelovati tako na ravni teorij kot v praksi.

Se socialna pedagogika danes oddaljuje od tradicionalne socialno kritične struje, ki je njen razvoj močno zaznamovala?

O tem bi se dalo veliko povedati in razgrniti različne vidike. Na kratko povedano so moje izkušnje in znanja o tem takšna, da se po prvotnem navdušenju in evforiji vsak preobrat omili in integrira v pluralistično zasnovano izhodišče. Kot odmik od kritičnega diskurza socialne pedagogike lahko razumemo njen obrat k razvoju metod, ki so jo naredile prepoznavno in različno od sorodnih strok. Tudi vnos terapij v socialno pedagogiko, ki je nasledek t.i. "psihobooma",

razumem kot tak maneuver. Pomembno pa je povedati, da je ta smer prinesla tudi veliko koristnega in novega v socialno pedagogiko. Celotno gibanje skupinske dinamike in njeno aplikacijo na socialno pedagoškem polju označujejo podobna načela. Menim, da se sčasoma oblikuje sito, ki prečisti tisto, kar je dobro in koristno za uporabnike in za stroko. In to ostane. Prikluči se k "obstoječemu programu" stroke. Različna gibanja znotraj stroke razumem kot poskus, da si stroka oblikuje lasten "manevski prostor", ki s tem postane bolj pregleden in se tako teoretiki kot praktiki v njem bolj "varno gibljejo".

Ali nima tu vmes prstov konkurenčni bolj med sorodnimi profesijami?

Pravkar sva govorili o tem, da vsaka stroka nekako zakoliči svoje področje, ga teoretsko opredeli in oblikuje kot prepoznavnega. Prepoznavnost stroke se v družbi kaže v praktičnih izpeljavah, to pa določa družbeno umeščenost oziroma priznanost stroke. Strokovni prostor mora biti vsaj v obrisih pregleden tako navznoter kot navzven, do drugih profesij. Socialna pedagogika v svoji zgodovini v "boju" z državo ni bila dovolj uspešna, kar bi bilo tudi iluzorno pričakovati od stroke. Morala se je podrediti "plesu" strok in znotraj tega iskati ter opredeljevati svoje mesto, graditi svoje metode. Odkar se je uveljavila kot znanstvena disciplina se podreja istim zakonom kot vse druge discipline. V Nemčiji je glede na tradicijo, razvoj in družbeno umeščenost, statusno pod medicino in psihologijo. Ker pa ima v družbi **funkcijo "figovega lista"**, v prihodnosti ne bo odplavljena, ampak omejena v svojem delovanju.

Kaj pa šola in socialna pedagogika?

Šola odslikava vse, kar sva pravkar rekli. Je družbeno umeščena, namenjena vsem odraščajočim, ne le tistim, katerih odraščanje je obremenjeno, zaznamovano ali kako drugače potrebno spremljanja in pomoči. Socialna pedagogika na vsak način ima svoj prostor v šolah, vendar ni edina profesija, ki ji družba delegira funkcije v zvezi z šolanjem in oblikovanjem mlade generacije. V šoli si mora deliti

mesto z drugimi strokami in najti mora svoje specifično področje.

Šele v sedemdesetih letih se je socialna pedagogika začela približevati pedagogiki v šolah, in sicer s projekti "mirovne pedagogike", kjer je imela kaj povedati in prispevati.

V Nemčiji se je socialna pedagogika doslej bolj identificirala s splošno skrbjo za odraščanje mlade generacije. V šolah je bila manj. V prihodnosti je njen razvoj v šolah odvisen od tega, kako se bo priključila splošnim reformskim prizadevanjem za spremembo šole. Osebnostno menim, da je ta stroka blizu tistim učiteljem, ki jih zanimajo učenci kot osebnosti, ki se zavzemajo za osebno bližino in demokratične odnose med učitelji in učenci. Takšni učitelji lahko pridobijo iz njenih izkušenj.

Na koncu se spet povrniva k tebi. Katera strokovna področja si posebej razvijala?

V okviru univerzitetnega programa sem imela predavanja oziroma seminarje iz Osnov socialne pedagogike, Teorije in prakse zavodske vzgoje, Svetovanja, Socialno pedagoškega dela v šolah. S teh področij je tudi največ mojih člankov in knjig. Z velikim veseljem sem poglobljala znanja in pisala o glasbenih dejavnostih in o uporabi drugih medijev v okviru socialne pedagogike, pa tudi o metodah.

V posebno veselje mi je bilo ukvarjanje z mirovno pedagogiko. Pri tem delu sem spoznala vrsto strokovnjakov drugih profilov. V tej funkciji občasno delujem še danes. Leta 2000 sem sodelovala v mirovnem poletnem taboru na Madžarskem, ki so se ga udeležili mladi iz ustanov izvendružinske vzgoje iz nekdanjih jugoslovanskih republik - Bosne, Makedonije, Srbije, Kosova. Žal slovenske ekipe, razen enega praktika in enega študenta socialne pedagogike, ni bilo.

Še na eno področje, ki ga razvijam, ne smem pozabiti. To je supervizija. Prek nje sem tudi povezana s prakso. Znotraj supervizije me zanima tema - Kaj pomeni starati se ob opravljanju istega poklica v isti ustanovi. Ne glede na to, da smo postali v Nemčiji bolj mobilni, še vedno veliko praktikov leta in leta dela v isti ustanovi. Priča sem bila izgorelosti in obremenjenosti praktikov, zato sem oblikovala

supervizijske skupine, kjer smo se ukvarjali tudi s temo, kako se starati v poklicu, ne da bi izgubili vero vase in v mlade, s katerimi delamo.

Trikrat si obiskala Slovenijo, spoznala nekaj naših projektov, ustanov, vodila seminar in spoznala praktike. Kakšni so tvoji vtisi?

Prijetni. Ko sem prišla prvič, sem se čudila, kaj vse počnete na tem področju v tako mali državi. Različne oblike dela ste razvili. Spoznala sem delo na vašem oddelku na Pedagoški fakulteti in moram priznati, da je vaše delo prepoznavno tudi v mednarodnem prostoru.

Stiki s praktiki so me prepričali, da imate strokovno zelo dobro podkovanе delavce, ki delajo zavzeto in iščejo nove poti. Položila pa bi vam "na srce" eno misel. Ne pozabite na skupino in možnosti, ki jih skupinsko delo nudi. Kljub individualizaciji, ki bolj in bolj prodira iz zahodnih dežel tudi k vam, tako v stilu življenja kot v doktrini institucionalne vzgoje, ohranite skupinskega duha in skupinsko vzgojo. Mi na zahodu smo jo zanemarili. Ne naredite iste napake.

Anne, hvala za pogovor.

Prejeto decembra 2000.